

ฟ้อนสไบ

บพธ้อง-ทำนอง-ท่ารำ คักดี ส รัตนชัย

คันท้า-เรียบเรียง อ.ฐิตารีย์ ตันสุรัตน์

ความหมายและประวัติความเป็นมา

ฟ้อนสไบ ชุดการแสดงเกี่ยวกับการสืบประเพณีรับขันบูชาสไบ ที่เชื่อกันมาจากหิ้งและราวสไบ การรับขันสไบบูชาเป็นมรดกวัฒนธรรมประเพณีสำคัญของตระกูลผีเมืองเหนือ ทั้งตระกูลผีผด ผีเมง ผีอารักษ์ จะมีสไบและโสร่งเป็นมรดกตกทอดทางพิธีกรรม สไบเป็นเครื่องหมายสักการะอันสูงส่ง และถือเป็นสื่อระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า อาทิ การคล้องสไบรับขวัญผี

การแสดงชุดฟ้อนสไบ เริ่มแสดงในพิธีบวงสรวงศาลเสื้อวัดกู่ขาวรับงานกฐิน ผ้าป่าวัดพระธาตุจอมปิง และพิธีบวงสรวงอนุสาวรีย์เจ้าพ่อทิพย์ช้าง งานหลวงเวียงละกอน ของศูนย์วัฒนธรรมลำปาง และการแสดงในรายการศิลปินทรราช ที่สถานวิทยุโทรทัศน์ช่อง 11 ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 3 จังหวัดลำปาง ประดิษฐ์ท่ารำ โดย นายศักดิ์ รัตนชัย

ลักษณะและวิธีการแสดง

การแสดงชุดฟ้อนสไบ เป็นการแสดงที่ใช้สไบสร้างเป็นรูปทรงต่าง ๆ ของดอกไม้ เช่น เกสรดอกไม้ การหมุนเวียน การแต่งกลีบ และม้วนกลีบใบ นอกจากนี้ยังแสดงถึงลีลาในการครองสไบแบบต่าง ๆ ของหญิงเมืองเหนือในยุคก่อน ท่าการไหว้รับขันสไบ แบบยอพนมตั้งเกล้า ใช้ผู้แสดงเป็นหญิงล้วนประมาณ 6 – 8 คน แสดงในโอกาสงานเทศกาลและงานรื่นเริงสนุกสนาน (ดูภาพประกอบลักษณะและวิธีการแสดง หน้า 48 -68)

เพลงประกอบการแสดง

การฟ้อนสไบ ใช้ฟ้อนรำประกอบเพลงสไบ

การแต่งกาย

แต่งกายแบบพื้นเมืองใส่เสื้อสีพื้นแขนกระบอก คอกลม ผ่าอก นุ่งผ้าขึ้นเมืองลาย “เหลื่องละกอน” คล้องผ้าสไบเมืองแบบกะล้องคอ มวยผม ใส่เครื่องประดับ เช่น สร้อยคอ ต่างหู

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดง

ผ้าสไบ

ท่าออก (ดนตรีสร้อยนำ) กรายสไบด้านซ้าย-ขวา 2 ครั้ง

ย่อตัวก้าวเท้าเดินออกตามจังหวะเพลง มือทั้งสองจับสไบด้านขวามือระดับเอวเอียง ศรีษะตามมือ ยกมือขึ้น-ลงเล็กน้อยสลับกัน ครั้ง แล้วเปลี่ยนมาทำด้านซ้ายทำแบบนี้สลับกันซ้าย-ขวา แล้วหมุนรอบตัวพร้อมทั้งวาดมือตามด้วย แล้วนำมือทั้งสองมาหงายแบเหน็บไว้ที่ข้างลำตัว ใช้เท้าซ้ายกึ่งลงที่พื้นพร้อมกับยกย่อตัวลำตัวตรง

ท่าที่ 1 (ดนตรีท่อน 2) ม้วนวนสไบด้านซ้าย-ขวา (ด้านละ 1 จังหวะ)

ยืนไขว่ขาทั้ง(ขัดตีนกา) เท้าซ้ายอยู่ด้านหน้า บิดสะโพกไปด้านซ้าย จับสไบเหมือนท่าออก เอียงศรีษะตรงข้ามกับมือแล้วบิดมือนำมือขวาเข้าหาตัวมือซ้ายสไบถือไว้ด้านหลังหน้าระดับเอวห่างจากลำตัวเล็กน้อย เอียงศรีษะด้านซ้ายห่มมองไปทางมือที่ม้วนวนสไบ แล้วนำมือทั้งสองมาไว้ใกล้สะโพกด้านขวา ยกมือทั้งสอง-ลงเล็กน้อยสลับกัน 4 ครั้ง อีก 1 จังหวะ ทำท่าม้วนวนมือข้างขวาเหมือนด้านซ้ายอีก 1 จังหวะ และยกสไบขึ้น-ลงสลับกันอีก 1 จังหวะ

ท่าที่ 2 กรายสไบไปด้านซ้าย (1 จังหวะ)

วาดมือทั้งสองให้ขนานกันไประดับเอว ผ่านข้างหน้าไปทางด้านซ้าย

ท่าที่ 3 สวสไบ ด้านซ้าย (1 จังหวะ)

หันหน้าไปทางด้านซ้ายย่อตัวลงให้ต่ำ ก้มหน้าลงถือสไบระดับเข่า ยกมือขึ้น-ลงสลับกันเล็กน้อย 4 ครั้ง

ท่าที่ 4 ฟ้อนซูลสไบเหนือศรีษะ (1 จังหวะ)

ย่อตัวบิดสะโพกไปทางด้านขวาเอียงตัวไปทางซ้าย มือซ้ายถือสไบ แล้วม้วนมือพลิก

กลับเหมือนแบกของ หน้ามองมือสูง

ท่าที่ 5 ม้วนสไบซุก (1 จังหวะ)

ก้าวเท้าซ้ายไปด้านซ้าย หันด้านข้างออกนอกเวที มือทั้งสองถือสไบ กางศอก งอแขนเข้า

หาลำตัว เอียงตัว-ศีรษะด้านซ้าย

ท่าที่ 6 แบกสไบ (1 จังหวะ)

ม้วนมือแล้วผ่านเลยไปข้างหน้าค้อย ๆ ยกสไบชูให้สูง แล้วบิดพลิกข้อมือให้ปลายนิ้ว

วกกลับเข้าหาศีรษะ ทำท่าเหมือนแบกของไว้บนบ่าพร้อมกับวาดเท้าขวาไขว้ด้านหน้าเปิดส้นเท้าหน้าหนักตัวอยู่ที่เท้าหน้า

ท่าที่ 7 ห่มสไบ (1 จังหวะ)

ยืนย่อตัวขวาไขว้กันให้เท้าซ้ายอยู่ด้านหน้า ลำตัวตรง จับผ้าสไบมารวมกันข้างหน้า

เหยียดแขนแล้ววาดมือโบกสไบสะบัดขึ้นสูงเหนือศีรษะให้แยกออกจากกัน มือซ้ายนำสไบมาถือไว้ด้านหน้าระดับเอว มือขวาจับสไบวนมาพาดไว้บนบ่าซ้าย

ท่าที่ 8 บิดบัวบาน หมุนรอบตัวเองจากซ้ายไปขวา (2จังหวะ)

ย่อตัวเอียงศีรษะด้านซ้าย ยื่นแขนทั้งสองมาข้างหน้าระดับอกให้ข้อมือติดกัน บิดม้วน

ข้อมือขึ้น-ลงสลับกันเปลี่ยนจับ-ตั้งวงสลับกันไป เดินหมุนรอบตัวเองจากซ้ายไปขวา

ท่าที่ 9 หายศอกกางสไบ (6 จังหวะ)

ใช้มือขวาจับผ้าสไบที่ทับบนบ่าออกจากบ่าซ้าย คนที่ อยู่ข้างหน้าประมาณ 3 คน นั่งลง

ห่างกันพอสมควร คนที่เหลือยืนต่อกันเป็นแถวขย่มเข้าตามจังหวะ พร้อมทั้งกางสไบออกข้างลำตัวโยกมือทั้งสองขึ้น-ลงเล็กน้อยตามจังหวะ 2 จังหวะ

ท่าที่ 10 รวมสไบ (10 จังหวะ)

มือทั้งสองจับสไบมารวมกัน บริเวณหน้าคนที่นั่ง

คนที่นั่ง นำสไบมารวมกันไว้ด้านหน้า แล้วโบกสไบแยกออกขึ้นเหนือศีรษะพร้อมกัน

คนที่ยืน เดินสไบวนขึ้น-ลงระดับเอวข้างด้านซ้าย-ขวาเป็นจังหวะ คนที่เหลือเดินถอยหลังเข้าแถวเรียงต่อกันคนที่นั่งให้ลุกขึ้นเดินถอยหลังมาต่อข้างหน้าเมื่อเข้าแถวเป็นเส้นตรงพร้อมกันจึงนั่งลง ขณะเดินให้เอียงตัวโยกซ้าย-ขวาสลับกันกับมือ

ท่าที่ 11 โบกสะบัดปลายสไบ (2 จังหวะ)

จับสไบมาประกบกันด้านหน้า แล้วโบกสะบัดขึ้นเหนือศีรษะ แยกมือออกจากกันพร้อมกับก้มหน้าใกล้กับพื้น แยกแขนเหยียดออกวางลงกับพื้นข้างลำตัวทำทีละคนกันจนหมดทุกคน

ท่าที่ 12 โบกวาดสไบ (4 จังหวะ)

คนที่หนึ่ง ลุกขึ้นยืน เอียงตัวด้านซ้ายมือทั้งสองยืนขนานกันมาทางขวาย่อตัวรวบสไบ

หมุนรอบตัวเอง 1 รอบ คนที่เหลือดบกวาดสไบโดยใช้สองมือจับสไบออกจากคอ แล้วใช้มือขวาจับสไบโบกขึ้นเหนือศีรษะไปทางขวา แขนเหยียดตรงทั้งสองข้าง แล้วใช้ปลายนิ้วแตะพื้น โบกสไบกลับมาด้านซ้ายอีกครั้ง ทุกคนลุกขึ้นยืนสไบข้างลำตัวด้านซ้าย-ขวา ขึ้น-ลงเล็กน้อยตามคนที่หนึ่งไป

ท่าที่ 13 สาวสไบจับคู่ (4 จังหวะ)

เดินเอียงตัวตามมือที่ถือสไบยกขึ้น-ลงระดับเอวด้านซ้าย-ขวาเป็นจังหวะ เดินตามกันเป็นวง แล้วหันหน้าเข้าหากัน จับกันเป็นคู่ คนที่ 1 จับคู่กับคนที่ 2 คนที่ 3 จับคู่กับคนที่ 4 คนที่ 5 จับคู่กับคนที่ 6

ท่าที่ 14 จับคู่หมุนพลิกตัว (1 จังหวะ)

เมื่อทุกคู่ยืนตรงหน้าคู่ตัวเองพร้อมกันแล้วยื่นมือที่ถือสไปทั้งสองข้างไปจับกันแล้วพลิกหมุนตัวลอดมือที่จับกัน

ท่าที่ 15 ลอดซุ้มสไปออก (4 จังหวะ)

คู่ที่ 1 ใช้มือด้านในจับสไป ยกขึ้นสูงทำเป็นซุ้มมือด้านนอกแบปล่อยชายสไปออกด้านข้าง หันหน้าออกหน้าเวทีค่อย ๆ เดินถอยหลังลงหลังเวทีเป็นจังหวะ ให้คู่ที่เหลือปล่อยมือออกจากกันเดินยกสไปขึ้น-ลงด้านระดับเอว เดินลอดผ่านซุ้มสไปออกมาที่ละคู่แล้วทำท่ายกสไปขึ้น-ลงด้านระดับเอว เดินลอดผ่านซุ้มสไปออกมาที่ละคู่

คนที่เดินเลี้ยวซ้าย ใช้มือขวาซุสไปขึ้นเหนือศีรษะตรงที่จะเลี้ยวกลับ

คนที่เดินขวา ให้มือซุสไปปิดม้วนมือทำเหมือนกัน เมื่อทุกคู่ลอดซุ้มครบแล้ว คู่ที่ 1 จึงปล่อยมือเดินทำท่าเดียวกันตามคู่อื่นไปแล้วกลับมาจับคู่อีกครั้ง